

POSTMODERNIZM VA YANGI REALIZM: ZAMONAVIY INGLIZ ADABIYOTIDA USLUBIY O‘ZGARISHLAR

Sadullayeva Nazokat Kuvondiq qizi

katta o‘qituvchi,

O‘zbekiston Davlat jahon tillari universiteti

Toshkent, O‘zbekiston

E-mail: Nazoshka9300@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu ilmiy izlanishimizda zamonaviy ingliz adabiyotida Postmodernism dan New Realism ga o‘tish jarayoni va u bilan bog‘liq uslubiy o‘zgarishlar tahlil qilinadi. Tadqiqotda postmodernistik adabiyotga xos bo‘lgan fragmentatsiya, intertekstuality va metafiksion yondashuvlarning asta-sekin zaiflashuvi hamda yangi realizmda ijtimoiy haqiqat, individual tajriba va psixologik tasvirning kuchayishi asoslab beriladi. Shuningdek, Zadie Smith va Ian McEwan kabi zamonaviy ingliz yozuvchilarining asarlari misolida mazkur uslubiy transformatsiyaning amaliy ko‘rinishlari ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy ingliz adabiyotida realizm elementlarining qayta tiklanishi global ijtimoiy-madaniy jarayonlar va o‘quvchi ehtiyojlarining o‘zgarishi bilan chambarchas bog‘liq.

Kalit so‘zlar: *Postmodernism, New Realism, zamonaviy ingliz adabiyoti, uslubiy o‘zgarishlar, intertekstuality, metafiksiya, realizm, narrativ strategiyalar, Zadie Smith, Ian McEwan.*

АННОТАЦИЯ

В данном научном исследовании анализируются стилистические изменения в современной английской литературе, связанные с переходом от Postmodernism к New Realism. Особое внимание уделяется ослаблению характерных черт постмодернизма, таких как фрагментация, интертекстуальность и метафизичность, а также усилению интереса к социальной реальности, индивидуальному опыту и психологической глубине в рамках нового реализма. На примере произведений Zadie Smith и Ian McEwan рассматриваются практические проявления данных стилистических трансформаций. Результаты исследования показывают, что возрождение реалистических тенденций в современной английской литературе тесно связано с глобальными социокультурными изменениями и эволюцией читательских ожиданий.

Ключевые слова: *Postmodernism, New Realism, современная английская литература, стилистические изменения, интертекстуальность, метафикция, реализм, нарративные стратегии, Zadie Smith, Ian McEwan.*

ABSTRACT

In this research examines stylistic transformations in contemporary English literature, focusing on the transition from Postmodernism to New Realism. The study highlights the gradual decline of key postmodern features such as fragmentation, intertextuality, and metafiction, alongside the growing emphasis on social reality, individual experience, and psychological depth within the framework of new realism. The works of Zadie Smith and Ian McEwan are analyzed as representative examples of these stylistic shifts. The findings suggest that the resurgence of realist elements in contemporary English literature is closely linked to global socio-cultural changes and evolving reader expectations.

Keywords: *Postmodernism, New Realism, contemporary English literature, stylistic transformations, intertextuality, metafiction, realism, narrative strategies, Zadie Smith, Ian McEwan*

KIRISH

XX asrning ikkinchi yarmi va XXI asr boshlarida ingliz adabiyotida muhim estetik va uslubiy o'zgarishlar yuz berdi. Xususan, Postmodernism oqimi uzoq vaqt davomida adabiy jarayonning yetakchi yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'lib, fragmentatsiya, intertekstuality, metafiksiya va haqiqatning nisbiyligi kabi xususiyatlari bilan ajralib turdi. Biroq, XXI asrga kelib, adabiyotda yangi tendensiyalar shakllana boshladi va ular New Realism tushunchasi doirasida izohlanmoqda.

Zamonaviy ingliz adabiyotida kuzatilayotgan ushbu o'zgarishlar, avvalo, ijtimoiy haqiqatga bo'lgan qiziqishning ortishi, insonning individual tajribasi va psixologik holatlarini yanada chuqurroq tasvirlashga intilish bilan xarakterlanadi. Postmodernistik o'yin va ironiyaga asoslangan yondashuv o'rnini asta-sekin real voqelikni aks ettirishga qaratilgan an'anaviy va yangicha realizm shakllari egallamoqda. Bu jarayonda Zadie Smith, Ian McEwan kabi yozuvchilarning ijodi muhim ahamiyat kasb etadi.

Ushbu ilmiy izlanishda zamonaviy ingliz adabiyotida postmodernistik paradigmaning transformatsiyasi va yangi realizmning shakllanish jarayoni tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — mazkur ikki adabiy yo'nalish o'rtasidagi uslubiy farqlarni aniqlash, ularning badiiy ifoda vositalarini solishtirish hamda

zamonaviy adabiy jarayondagi o‘rnini belgilashdan iborat. Shu bilan birga, maqolada global ijtimoiy-madaniy omillarning adabiy uslubga ta’siri ham ko‘rib chiqiladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Zamonaviy ingliz adabiyotida Postmodernism dan New Realism ga o‘tish jarayoni murakkab va ko‘p qirrali hodisa sifatida namoyon bo‘ladi. XX asrning ikkinchi yarmida postmodernizm adabiyotda hukmron oqim bo‘lib, u an’anaviy realizmga qarshi turuvchi estetik tizimni shakllantirdi. Bu oqim vakillari, jumladan Jean-François Lyotard postmodern holatni “katta narrativlarga ishonchsizlik” sifatida izohlaydi [1]. Ushbu yondashuv adabiyotda yagona haqiqatning inkor etilishi va ko‘p qatlamli ma’nolarning yuzaga chiqishiga olib keldi.

Postmodernistik asarlarda voqelik fragmentlarga bo‘linadi, syujet chiziqlari izchil emas, balki uzilgan va ko‘p variantli shaklda beriladi. Masalan, Julian Barnes ning *Flaubert’s Parrot* (1984) asarida tarixiy haqiqat va badiiy to‘qima o‘rtasidagi chegaralar buziladi, bu esa o‘quvchini matni qayta talqin qilishga undaydi. Shuningdek, Martin Amis asarlarida ironik va o‘yinli uslub ustuvor bo‘lib, real voqelik ko‘pincha parodiya orqali aks ettiriladi.

Biroq XXI asr boshlariga kelib, postmodernizmning haddan tashqari murakkabligi va o‘quvchi bilan masofa yaratishi tanqid ostiga olina boshladi. Fredric Jameson postmodern madaniyatni “kech kapitalizmning madaniy logikasi” sifatida tavsiflab, unda chuqur ijtimoiy mazmunning yo‘qolib borayotganini ta’kidlaydi [2]. Shu sababli adabiyotda real hayot muammolariga qaytish ehtiyoji kuchaydi.

Natijada “**New Realism**” deb ataluvchi yangi tendensiya shakllandi. Bu yo‘nalish adabiyotda ijtimoiy haqiqatni yanada aniqroq va bevosita aks ettirishga intiladi. Yangi realizm vakillari insonning kundalik hayoti, psixologik kechinmalari va ijtimoiy muammolarni markazga qo‘yadi. Masalan, **Ian McEwan** ning *Atonement* (2001) romanida individual ayb, xotira va haqiqat muammolari realistik uslubda chuqur tahlil qilinadi. Asarda muallif haqiqat va badiiy tasvir o‘rtasidagi murakkab munosabatni ko‘rsatgan bo‘lsa-da, umumiy yondashuv realizmga yaqinlashadi [3].

Shuningdek, Zadie Smith ning *White Teeth* (2000) asari zamonaviy ko‘p madaniyatli jamiyatni realistik va ijtimoiy kontekstda tasvirlaydi. Unda globalizatsiya, identitet va madaniy xilma-xillik masalalari yoritiladi. Tadqiqotchilarning fikriga ko‘ra, bu asar “zamonaviy jamiyatning ijtimoiy va madaniy muammolarini yangi realizm ruhida aks ettiradi” [4].

Uslubiy jihatdan ham sezilarli o‘zgarishlar kuzatiladi. Postmodernizmda til o‘yinlari, intertekstual havolalar va metafiksiya ustuvor bo‘lsa, yangi realizmda sodda va aniq ifoda, izchil narrativ va psixologik chuqurlik muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa o‘quvchi bilan yaqinroq aloqa o‘rnatishga xizmat qiladi. Ba’zi adabiyotshunoslar

bu jarayonni “realizmning qayta tiklanishi emas, balki uning zamonaviy shaklda transformatsiyasi” deb baholaydilar [5].

Shu bilan birga, yangi realizm postmodernizmni to‘liq inkor etmaydi, balki uning ayrim elementlarini o‘zida saqlab qoladi. Masalan, zamonaviy asarlarda ba’zan intertekstuality yoki narrativ o‘yin elementlari uchrasa-da, ular asosiy emas, balki yordamchi vosita sifatida ishlatiladi. Bu holat adabiy jarayonning evolyutsion xarakterga ega ekanligini ko‘rsatadi [6]

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqot zamonaviy ingliz adabiyotida Postmodernism va New Realism o‘rtasidagi uslubiy o‘zgarishlarni aniqlashga qaratilgan bo‘lib, unda kompleks ilmiy yondashuvlardan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida qiyosiy-tahliliy (comparative analysis), tarixiy-adabiy (historical-literary) va interpretativ (hermenevtik) metodlar asosiy metodologik asos sifatida qo‘llanildi.

Qiyosiy-tahliliy metod yordamida postmodernistik va yangi realizmga oid badiiy asarlarning uslubiy xususiyatlari o‘zaro solishtirildi. Xususan, Ian McEwan hamda Zadie Smith asarlarida narrativ struktura, obrazlar tizimi va til xususiyatlari tahlil qilindi. Ushbu yondashuv adabiy jarayondagi o‘zgarishlarning ichki mexanizmlarini ochib berishga xizmat qiladi.

Tarixiy-adabiy metod orqali postmodernizmning shakllanishi va rivojlanish bosqichlari, shuningdek, uning zamonaviy adabiyotdagi transformatsiyasi o‘rganildi. Bu jarayonda postmodernistik nazariyaning asosiy qoidalari Jean-François Lyotard tomonidan ilgari surilgan “katta narrativlarga ishonchsizlik” konsepsiyasi asosida tahlil qilindi [7]. Shu bilan birga, yangi realizmning yuzaga kelish omillari global ijtimoiy-madaniy jarayonlar bilan bog‘liq holda izohlandi.

Interpretativ (germenevtik) metod esa badiiy matnlarning chuqur semantik tahlilini amalga oshirish imkonini berdi. Bu metod orqali matnlarda yashirin ma’no qatlamlari, muallif pozitsiyasi va o‘quvchi qabulining o‘ziga xos jihatlari ochib berildi. Xususan, Patricia Waugh tomonidan ishlab chiqilgan metafiksiya nazariyasi postmodern matnlarni tahlil qilishda muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qildi [8].

Tadqiqot jarayonida, shuningdek, zamonaviy adabiy jarayonni tizimli ravishda anglash uchun madaniy-tahliliy yondashuv ham qo‘llanildi. Bu yondashuv doirasida Fredric Jameson ning postmodernizmni “kech kapitalizmning madaniy logikasi” sifatida talqin qiluvchi qarashlari inobatga olindi [9]. Mazkur metodologik asoslar tadqiqotning ilmiy izchilligi va xulosalarning ishonchliligini ta’minlaydi.

XULOSA

Mazkur tadqiqotda zamonaviy ingliz adabiyotida Postmodernism dan New Realism ga o‘tish jarayoni va uning asosiy uslubiy xususiyatlari tahlil qilindi.

O'rganish natijalari shuni ko'rsatadiki, postmodernizmga xos bo'lgan fragmentatsiya, intertekstuality va metafiksion yondashuvlar asta-sekin o'z ahamiyatini yo'qotib, ularning o'rnini ijtimoiy voqelikni bevosita aks ettirishga yo'naltirilgan realistik tendensiyalar egallamoqda.

Tahlillar asosida aniqlanishicha, zamonaviy ingliz adabiyotida insonning individual tajribasi, psixologik holati va jamiyatdagi o'rni yanada chuqurroq yoritilmoqda. Ian McEwan va Zadie Smith kabi yozuvchilar ijodida realizmning yangilangan shakli namoyon bo'lib, unda postmodernizm elementlari to'liq inkor etilmaydi, balki transformatsiyalashgan holda qo'llaniladi. Bu holat adabiy jarayonning uzluksiz evolyutsion xususiyatga ega ekanligini tasdiqlaydi.

Shuningdek, tadqiqot davomida globalizatsiya, madaniy integratsiya va ijtimoiy o'zgarishlarning adabiy uslubga bevosita ta'siri mavjudligi aniqlandi. Bu omillar zamonaviy yozuvchilarning real hayot muammolariga ko'proq e'tibor qaratishiga sabab bo'lmoqda.

Takliflar

1. Zamonaviy ingliz adabiyotidagi uslubiy o'zgarishlarni yanada chuqurroq o'rganish uchun postmodernizm va yangi realizmning boshqa milliy adabiyotlardagi (masalan, Amerika yoki Yevropa adabiyoti) rivojlanishini qiyosiy tahlil qilish tavsiya etiladi.
2. Adabiy jarayonni o'rganishda faqat nazariy yondashuv emas, balki empirik (matn tahlili asosidagi) tadqiqot usullaridan ham keng foydalanish lozim.
3. Zamonaviy ingliz romanlarida postmodernistik va realistik elementlarning uyg'unlashuvini alohida korpus asosida tahlil qilish kelgusidagi ilmiy ishlar uchun muhim yo'nalish bo'lishi mumkin.
4. Oliy ta'lim jarayonida zamonaviy ingliz adabiyotidagi uslubiy transformatsiyalar bo'yicha maxsus kurslar va seminarlar tashkil etish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Jean-François Lyotard. *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1984.
2. Fredric Jameson. *Postmodernism, or, The Cultural Logic of Late Capitalism*. Durham: Duke University Press, 1991.
3. Ian McEwan. *Atonement*. London: Jonathan Cape, 2001.
4. Zadie Smith. *White Teeth*. London: Hamish Hamilton, 2000.
5. David Lodge. *The Practice of Writing*. London: Penguin Books, 1996.
6. Patricia Waugh. *Metafiction: The Theory and Practice of Self-Conscious Fiction*. London: Routledge, 1984.

7. Terry Eagleton. *Literary Theory: An Introduction*. Oxford: Blackwell, 2008.
8. Linda Hutcheon. *A Poetics of Postmodernism: History, Theory, Fiction*. New York: Routledge, 1988..
9. Mikhail Bakhtin. *The Dialogic Imagination: Four Essays*. Austin: University of Texas Press, 1981.